

центром у міжшкільному навчально-виробничому комбінаті та п'яти опорних навчальних закладів: навчально-виховний комплекс «Гайворонська гімназія-загальноосвітня школа I-III ступенів №5», загальноосвітні школи I-III ступенів №1 м. Гайворона, сіл Солгутове, Хашувате, селища Завалля. Маємо новий тип організації навчання та виховання молоді, а для цього необхідно формувати майбутнього учителя, здатного працювати у таких комбінатах та школах, учні яких навчаються і у комбінатах.

Висновки. Виокремлення в окремий напрямок трудового навчання та виховання у школах є назрілою педагогічною проблемою. Головною метою тут є формування умов для цілеспрямованого й свідомого вибору майбутньої професії. Визначальним у цьому є трудове виховання та профорієнтаційна робота, які в умовах нової парадигми освіти зазнають певних змін і доповнень залишаються тим вектором, що вказує молоді шлях у майбутнє. Саме такі ідеї не лише виголошував, а й реалізовував новатор-хлібороб В.О. Гіталов.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Волок М.М. Уклін тобі, хлібе!: [Про двічі Героя Соц. Праці механізатора колгоспу ім. XX з'їзду КПРС Новоукр. р-ну Кіровогр. обл. О.В. Гіталова] / Волок М.М. – Дніпропетровськ: Промінь, 1986. – 126 с. – (Серія: «Твоя майбутня професія»).
2. Гіталов, Александр Васильевич. Воспитать достойную смену: Из опыта работы Камышевской сред. шк. Новоукраинского р-на Кировоградской обл. УССР: [пособие для учителя] / А.В. Гіталов, Н.А. Калиниченко. – М.: Просвещение, 1985. – 95 с.
3. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Фізика. Астрономія. 7-12 класи. – Київ: Ірпінь, 2005. – 80 с.
4. Садовий М.І. Особливості трудового виховання і профорієнтації в умовах нової парадигми освіти // Наукові записки / Ред. кол.: В.В. Радул, С.П. Величко та ін. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – Вип. 125. – С. 32-37.
5. Трудова підготовка учнів сільської школи у центральному регіоні України (друга половина XX століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Калініченко Надія Андріївна; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2008. – 38 с.
6. Ушинський К.Д. Праця в її психічному й виховному значенні / К.Д. Ушинський // Вибр. пед. твори: у 2 т. – К., 1983. – Т. 1. – С. 106.
7. Фіцула М.М. Педагогіка: [навч. посіб. для студ. вищ. пед. закл. осв.] / Фіцула М.М. – Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 1997. – 192 с.
8. Ягунов В.В. Педагогіка: [навч. посіб.] / Ягунов В.В. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.
9. <http://www.oblrada.kirovograd.ua/news/3327.html>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Садовий Микола Ілліч – доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи, завідувач кафедри теорії і методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності, професор кафедри фізики та методики її викладання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, президент Всеукраїнської асоціації працівників професійно-технічної освіти України.

УДК 37.035.3

ДОСВІД РОБОТИ О.В. ГІТАЛОВА З ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ХЛІБОРОБА

Юрій Целих

У статті розкриваються основні етапи життя і діяльності двічі Героя Соціалістичної праці Гіталова О.В., відношення хлібороба до трудового навчання та виховання учнів середніх шкіл, учнівських виробничих бригад, до людей праці.

Ключові слова: хлібороб, депутат, Герой Соціалістичної праці, виробнича учнівська бригада, комсомол.

Актуальність теми. Верховна Рада України прийняла постанову про відзначення 100-річчя від дня народження двічі Героя Соціалістичної праці Олександра Васильовича Гіталова. Це свідчить про те, що у державі почало відроджуватись дещо забуте трудове минуле і зокрема відношення до трудового навчання та виховання молоді, майбутніх фахівців. На часі зібрати досвід цієї роботи і трансформувати його до нових соціально-економічних умов.

Мета статті полягає у визначенні відправних опорних життєвих точок відношення людей до хліборобської праці, через вивчення життєвих шляхів визначних людей Кіровоградщини.

Аналіз актуальних досліджень. До ґрунтовної праці щодо узагальнення проблем трудового навчання та виховання учнівської та студентської молоді в частині використання накопиченого досвіду роботи у Комишуватській середній школі Новоукраїнського району можна віднести монографію

Н.А.Калініченко [8]. «Дума про хліб», «Земле моя», «Наша передова – поле», «Один на сто» [1-5] - це власні роботи О.В.Гіталова, які є неоціненним скарбом, де викладено спосіб формування любові людей до землі, до хліборобської праці. Значна частина публікацій В.Ф.Ганоцького, О.Кердіваренка, Ю.Д.Моторного С.І.Синегуба є у періодичній пресі, яка не є узагальненою і потребує подальшого дослідження.

Волок М.М., Болгов В.В., Болгов І.В., Золотов В.І. здійснили ряд узагальнень хліборобської діяльності механізатора-новатора.

Виклад основного матеріалу. В цілому досвід роботи О.В.Гіталова з проблеми формування істинного хлібороба ще до кінця не усвідомлено. На нашу думку даний напрямок є перспективним.

Перше моє знайомство з Олександром Васильовичем Гіталовим сталося під час шкільної лінійки в Іванівській середній школі Новоукраїнського району. Те урочисте зібрання присвячувалося зустрічі з Героєм Соціалістичної Праці бригадиром тракторної бригади Малопомічнрянської машино-тракторної станції О.В. Гіталовим. Перше високе звання Героя йому було присвоєно в 1948 році. На наше учнівське зібрання із сусіднього двору, де розміщувалася МТС, прийшла чимала група механізаторів в робочому одязі – ватниках, шапках та кирзових чоботах.

За командою директора школи учні гучно привітали гостей і, переглядаючись поглядами, вгадували хто ж із гостей очікуваний Герой. І ось одному з них надали слово. Скинувши шапку, наперед вийшов такий же, як і всі інші механізатори, зовсім не схожий на якогось іменитого Героя звичайнісінький сільський дядько.

Я зразу ж впізнав у ньому бригадира тракторної бригади із сусіднього села Комишуватого, який нещодавно виступав на похороні мого батька в тому ж таки 1948 році.

Вдруге, через декілька років, на тому ж самому подвір'ї вся школа знову вітала Олександра Васильовича і директора Малопомічнрянської МТС тт. Бауліна з приводу подачі в школу електроенергії від дизельного генератора з емтеєсівської майстерні.

Сьогодні важко пригадати, про що тоді говорили гості, бо всі ми не відводили зачарованих поглядів від стовпа попереду школи, де загорілася лампочка Ілліча. Лампа то яскраво спалахувала, то майже гасла. Таке явище директор МТС поспішно пояснив зменшенням потужності генератора у момент включення токарного чи фрезерного станків. І тут же пообіцяв, що у вранішні та вечірні часи, під час уроків у школі станки включати не будуть.

Але на практиці режим роботи майстерні, як і раніше, регулювався виробничою необхідністю і аж ніяк не узгоджувався з шкільним розкладом.

Цього разу, виступаючи перед учнями, Олександр Васильович запам'ятався мені своїм приємним баритоном, широчезними плечима і долонями. До його середнього росту вдало пасував сірий з блискучою Зіркою на грудях елегантний костюм.

У подальшому, а точніше в 1959 році, вже після нагородження О.В. Гіталова другою Золотою Зіркою Героя, мені пощастило особисто познайомитися з Олександром Васильовичем і досить часто як працівнику Новоукраїнської районної газети “Колгоспник” бувати в прославленій Комишуватській тракторній бригаді і подавати в газету інформаційні та фото-матеріали.

Принагідно хочу розвіяти чутки про нібито зверхнє ставлення Олександра Васильовича до працівників засобів масової інформації, хоча інколи певні неприємні історії і виникали.

Дуже прикрий конфлікт стався з групою республіканських кінооператорів, які, знімаючи посіви цукрових буряків, проклали по полю рейки для пересування кінокамери і, при цьому витоптали майже 30 соток готових, гарно прорваних і висапаних молодих рослин. Прибувши на місце зйомки і побачивши знищені буряки, Гіталов з присутньою йому емоційністю просто вигнав з поля знімальну групу.

Іншим разом дуже неприємною відбулася розмова у моїй присутності з журналістом московської “Комсомольської правди”, якого я, будучи секретарем Новоукраїнського райкому комсомолу, привіз у Комишувате. В тракторній бригаді нам повідомили, що бригадира на роботі немає і навряд чи він повернувся із відрадження. Московський журналіст наполіг відвезти його до будинку Гіталова і, прибувши на подвір'я, висловив здивування, що у двічі Героя проста селянська хата і в дворі навіть асфальту немає. На наш дзвінок у сіни вийшла дружина Гіталова – Антоніна Сергіївна і пояснила, що чоловік всього годину тому, як приїхав із Краснодарського краю, швидко поспідає і прийде у контору колгоспу, де його слід почекати. Але так не сталося. Наш гість, підвищуючи голос, хизуючись титулом всесоюзної газети, став наполягати на негайному прийомі, стверджуючи, що його без черги приймають міністри, секретарі ЦК союзних республік і т.д. Почувши цю зухвалість, з кімнати вийшов господар, не добираючи гречних слів, висловив спочатку на мою адресу декілька “тепленьких” фраз і запропонував журналісту покинути не тільки хату, а й село. Навздогін порадив гостю поспілкуватися зі мною і взяти необхідний матеріал. Всю дорогу до райцентру ми їхали мовчки – журналіст з образою, я з тривогою за цей невдалий візит. Декілька днів ми чекали “розгромної” статті, а з'явилася позитивна публікація про зустріч з Гіталовим і досвід роботи тракторної бригади.

Іншим разом одна з газет опублікувала фото Гіталова на фоні кукурудзяного поля, повідомивши, що та кукурудза виросла в прославленій бригаді. Насправді ж те фото було зроблено на обласному семінарі в іншому районі області.

А ось я тримаю в руках посібник для учнівської молоді, в якому йдеться про гіталовські хліборобські традиції. Посібник випущений в 2005 році ТОВ «Імекс-ЛТД». На його обкладинці Олександр Васильович приємно усміхається дітям. На перший погляд фотомонтаж виконано вдало. Але уважним поглядом легко помітити, що Зірки на піджаку не на лівому боці, де вони повинні бути, а на протилежному. Невже хтось повірить, що Олександр Васильович, будучи членом ЦК КПУ, членом ЦК КПРС, членом Президії Верховної Ради Союзу РСР, не знає з якого боку носять найвищі нагороди держави, які він проносив десятки років?

Отакі, поодинокі, але досить прикрі “ляпи” і породжували чутки про нелюбов Гіталова до журналістів і відмову від спілкування з ними. Насправді, не зважаючи на величезну зайнятість, Олександр Васильович майже щодня приймав журналістів різного рівня. З працівниками районної, обласної і республіканської преси прославлений хлібороб спілкувався не тільки регулярно, але завжди був щирим, відвертим, хлібосольним і без усякої зверхності пропонував нові і нові теми для висвітлення проблем та досвіду роботи бригади.

Після таких неодноразових зустрічей з письменником Сергієм Плачиндою з'явилася знаменита і відома в усьому Радянському Союзі публікація «Дума про хліб».

Особливо талановитим організатором, державним діячем, мудрим наставником проявив себе Олександр Васильович в роки, коли очолювана ним тракторна бригада стала Всесоюзною школою передового досвіду. Тоді з усіх куточків України, багатьох областей Радянського Союзу і зарубіжних країн прибували сотні делегацій для вивчення досвіду гіталовців. В той час і сам бригадир не сидів на місці. Він вивчав досвід тракторних бригад Краснодарського і Ставропольського країв, Молдовії, Білорусії, Башкирії, Азербайджану, Горківської та Саратовської областей і інших.

Найдовшим, чотиримісячним відрядженням, стало перебування О.В.Гіталова у знаменитого американського кукурудзозавода Гарста. Там він не просто спостерігав, як працюють у Сполучених Штатах, а сам безпосередньо сів, обробляв посіви і збирав врожену кукурудзу. Фермер Гарст високо оцінив професійну майстерність нашого бригадира, назвавши його інженером, і в знак глибокої поваги подарував йому новенького трактора «Форман» з повним комплектом техніки для вирощування кукурудзи.

Про те перебування в Америці було відзнято документальний фільм із чотирьох частин, який ще довго демонстрували під час занять у гіталовській школі передового досвіду.

Згодом вже досить відома тракторна бригада була визначена як опорний пункт Українського інституту механізації та електрифікації з випробування нової сільськогосподарської техніки, де основна оцінка якості, ціни і надійності машин та ґрунтообробного інвентарю належала Гіталову.

Сьогодні, напередодні 100-річного ювілею від дня народження Олександра Васильовича, я в котре з хвилюванням переглядаю свою дипломну роботу «Вирощування високих і стійких врожаїв кукурудзи в ордену Леніна колгоспі ім. XX з'їзду КПРС», яку захистив на кафедрі рослинництва в Білоцерківському сільськогосподарському інституті в 1969 році, ставши вченим агрономом. “Фішка” в тому, що керівниками цієї праці був Олександр Гіталов і викладач інституту О.Батура.

Підписуючи рецензію на дипломну роботу, прискіпливий Гіталов вніс суттєві правки до дещо прикрашених правлінням колгоспу показників врожайності, рентабельності і особистої ролі бригадира. Як бачимо, і цього разу правдивість, скромність і порядність не покинули уславленого механізатора. Він не був кар'єристом і не терпів помпезності. Прожив у звичайній селянській хаті, не мав навіть власного автомобіля.

На пропозицію стати заступником міністра сільського господарства України миттєво відреагував відмовою, пояснивши, що в Києві на Хрещатику і своїх чиновників вистачає, а його місце на Комишуватській землі в колі своїх механізаторських побратимів.

Невдовзі в родину прийшла страшна біда. Несподівано і досить загадково пішла з життя дружина Туся – мати двох синів Анатолія, Василя та дочки Віри.

Як справжній комуніст і патріот Олександр Васильович хворобливо сприйняв рішення про розпад Радянського Союзу, а потім і неспроможність керівництва вже самостійної України управляти державою. Кіровоградщину охопило безробіття, безгрошів'я, руйнація господарств, прихвизація підприємств. Згодом зміна форм господарювання, розпакування перетворили села у справжні руїни.

Така гірка реальність остаточно підірвала здоров'я нашого земляка, справжнього життєлюбця О.В.Гіталова. Він помер на початку 1994 року і похований поряд із дружиною в рідній Татарівці – так раніше іменувалося село Комишувате.

З того часу минуло два десятки років, але вдячна людська пам'ять і сьогодні живе не тільки у спогадах рідних і земляків. Вона живе і житиме ще сотні років у добротних спорудах шкіл, лікарень, будинків культури, магазинів, житлових будинків, що збудовані за допомогою О.В.Гіталова в багатьох селах, райцентрах нашої степової Кіровоградщини.

Будучи депутатом облради, я став ініціатором депутатського рішення про заснування премії імені Гіталова, яка щорічно призначається облрадою і наприкінці травня вручається кращим механізаторам і керівникам сільгоспдприємств області на батьківщині Гіталова і є переконливим свідченням, що справа великого хлібороба живе і множитья.

Висновки: Напевне не випадково Верховна Рада України прийняла рішення про відзначення 100-річчя від дня народження О.В.Гіталова. Велич його незаперечна, але повернення до механізатора-новатора має іншу мету. Україна повинна стати житницею Європи, Африки, а це можливо за високої мотивації людей до хліборобської праці. Тому дослідження у цьому напрямку є актуальними.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гіталов О.В. Дума про хліб / О. В. Гіталов. – К.: Політвидав України, 1972. – 14 с.
2. Гіталов О. В. Кукурудзі – комплексну механізація / О. В.Гіталов. – К.: Держвидав, 1962. – 64 с.
3. Гіталов О. В. Земле моя / О. Гіталов; Літ. запис М. С. Соколовський. – Дніпропетровськ: Промінь, 1971.–81 с.
4. Гіталов О. В. Один на сто: [про комплексну механізацію вирощування кукурудзи. З досвіду тракт. бригади колгоспу ім. XX з'їзду КПРС, Ново-Українського району, Кіровоград. обл.] / О. В. Гіталов; запис. С. І. Синегуба. – К.: Держсільгоспвидав УРСР, 1959. – 42 с.
5. Гіталов О. В. Наша передова – поле / О. Гіталов; Літ. запис В. Ф. Ганоцького; Передмова Ю. Д. Моторного. – К.: Молодь, 1986. – 96 с.: іл. – (Сер. "Бути громадянином").
6. Виробництво кукурудзи за методом О. В. Гіталова: [колгосп ім. XX з'їзду КПРС Новоукр. району Кіровоград. обл.] / В. І. Золотов, М. М. Весна. – К.: Урожай, 1965. – 181 с.
7. Волок М. М. Уклін тобі, хлібе! [Текст]: [Про двічі Героя Соц. Праці механізатора колгоспу ім. XX з'їзду КПРС Новоукр. р-ну Кіровоград. обл. О. В. Гіталова / М. Волок. – Дніпропетровськ: Промінь, 1986. – 126 с.
8. Учнівській молоді про хліборобські традиції: Методичний посібник для педагогів / Укладач Н. А. Калініченко. – Кіровоград: ТОВ "Імекс-ЛТД", 2005. – 163 с.
9. Хто є хто на Кіровоградщині: видатні земляки: Випуск другий / Уклад. Болгов В. В., Болгов І. В. – К.: Українська академія геральдики, товарного знаку та логотипу, 2008. – 160 с.
10. Калініченко Н.А. Трудова підготовка учнів сільської школи в Україні. Друга половина XIX-XX століття. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2007. – 744 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Целих Юрій Георгійович – народний депутат України четвертого скликання, заслужений працівник сільського господарства України.

УДК 377.35

СПЛАВ МУДРОСТІ, ДІЛА І СЛОВА

Віктор Щербина

Стаття присвячена спогадам про механізатора від бога, ділової і конструктивної людини О.В.Гіталова.

Ключові слова: механізатор, бригадир тракторної бригади, депутат Верховної Ради СРСР.

Актуальність теми. Проблема мудрості керівника завжди була головною, бо від цього залежить результат будь якої справи. Для О.В.Гіталова добрий результат, поєднання слова й діла були головним життєвим кредом. Вивчення цих якостей є актуальним зараз, коли роль праці хлібороба як ніколи є цінною.

Аналіз актуальних досліджень. Будучи журналістом широкого кругозору головний редактор обласної газети В.М'ятович мав неодноразові зустрічі з знавцем сільськогосподарської праці, громадським та політичним діячем Кіровоградщини Віктором Михайловичем Щербиною. Нерідко їх співрозмови потрапляли на шпальти газети «Народне слово», які потрібно ще переосмислити.

В.М.Щербині випадала доля не раз зустрічатися з О.В.Гіталовим по роботі. Цікаві роздуми виявлені у таких інтерв'ю.

Мета статті. Розкрити теоретичну та практичну складові формування колективу тракторної бригади О.В.Гіталова, та його роздуми щодо мотивації праці людини через аналіз одного з його інтерв'ю.

Виклад основного матеріалу.

Головний редактор: Вікторе Михайловичу, як ви познайомилися з Гіталовим?

Ну, я чув про нього ще зі шкільних років, а потім, працюючи на радянській і партійній роботі, зустрічався з ним, часто разом брали участь у різних заходах. Сприяла нашим зустрічам і республіканська школа передового досвіду, куди ми на навчання направляли механізаторів. До речі, через цю школу пройшло дванадцять тисяч чоловік – уявляєте, яке навантаження було на Олександра Васильовича, котрий, окрім бригадирства, був ще депутатом Верховної Ради СРСР, регулярно проводив прийом громадян, допомагав вирішувати багато господарських питань і для свого Новоукраїнського району, і для області! Але якщо чесно сказати, коли я вперше побував у його тракторній бригаді, вона мене не вразила,